

Slovenija potrebuje novega Kreka

Pogovor s prof. dr. Luiginom Brunijem, krščanskim ekonomistom, filozofom, publicistom, docentom politične ekonomije na univerzi Lumsa v Rimu in svetovnim koordinatorjem projekta Občestvene ekonomije

Veliko ste pisali o ekonomiji, ki človeka ne osrečuje. Zdi se, da je že delovno mesto za vedno več ljudi vir stresa, napetosti, slabe ga počutja. Redko je koga slišati, da je v službi srečen. Kako iz dela napraviti bolj pozitivno izkušnjo?

Delo je vir stresa najprej zato, ker je naporno, zahtevno področje življenja. Pri njem preživimo veliko ur dneva in veliko let svojega življenja. Na njem temeljijo naša pričakovanja, želje, eksistencialni načrti. Opravka imamo s sodelavci, ki so od nas različni, saj jih večinoma ne izbiramo sami, in tudi če jih, se s časom spreminjajo. Zato je delovno okolje povezano z naporom in težavami. Vedno v zgodovini je bilo tako.

Toda v novejšem času se je spremenila vrsta težav. Razlogi so številni, npr. ideologija konkurenčnega boja, ki sodelavce spodbuja k tekmovalnosti zaradi večje storilnosti. Zlasti je pod stresom menedžment na srednjih položajih zaradi velikih pritiskov od zgoraj (šefi) in od spodaj (delavci). Tu so še nove oblike negotovosti, povezane z delovnim razmerjem, ki je postalo nestabilno. Neoliberalna ekonomska ideologija je delo, ki je bilo nekoč trdna zaveza, zreducirala na navadno pogodbo, pri kateri je za prekinitev sodelovanja dovolj že to, da si eden premisli. Nekoč je to bila resna zaveza, v kateri so bile strani trdno zaobljubljene k sodelovanju, skoraj kot pri poroki, če malce pretiravam. Zaradi takšne negotovosti je pri ljudeh več tesnobe in stresa, povezanih z delom.

PO STOLETJU INDIVIDUALISTIČNE EKONOMSKE DOKTRINE LJUDJE VEDNO BOLJ HREPENIJO PO BLIŽNJEM.

Pa vendar ima vsako novo zgodovinsko obdobje poleg težav tudi primerna zdravila. Zato sem veliko pisal o krepostih, ki so v današnjem času odrešilne za napeto službeno okolje: umirjenost, blagost, prizanesljivost, sočutje, usmiljenje do drugih, ponižnost, skratka krotkost. Danes nenasilna komunikacija ni dovolj, čeprav je že to veliko. Potrebno se je naučiti krotke drže, umirjenega izražanja. Vzemimo za primer soočanje s klevetami in obrekovanjem med zaposlenimi. Kako se nanje odzivam? Kadar kdo začne obrekovati so-

delavca s ponižujočo kritiko, zlasti če izvira iz zavisti, jo zadržim zase in je ne prenesem naprej. Vsrkam vase to negativnost in jo s tem pokončam, onemogochim, da se širi po kolektivu in da pride do sodelavca. Torej, krotak človek vsrka vase vse negativnosti iz delovnega kolektiva in v njem deluje kakor topolova korenina, ki iz zemlje vsrkava strupe, prečiščuje humus okoli sebe. Če v neki službi več oseb zavzame takšno držo, se bo delovno ozračje občutno izboljšalo. Krotkost pretrga začaran krog prizadetosti in je zdravilo za stres in napetosti.

Če se iz službenega okolja premaknemo v družinsko, tam marsikoga čaka nelahka naloga otrokom posredovati zdrav odnos do denarja in do dela. Delo, zlasti fizično, pa se današnji mladini upira. Pri nas pogosto slišimo: »Uči se, da ti ne bo treba delati.«

Ta rek je v bistvu moder zgodovinski rek, izraža stanje, ki je vladalo tisočletja pred nami. Tudi meni je stari oče ponavljal: »Študiraj, da boš svoboden.« Glede vzgoje pa menim, da je treba danes otroke najprej vzgojiti za družinsko razsežnost denarja. Dvanajstletnika nikoli ne bi vzgajal k individualističnemu upravljanju z denarjem, v smislu: tukaj imaš svoj denar, nauči se z njim prav ravnati. Družina je okolje, v katerem naj se otrok najprej nauči, da imajo finance širšo razsežnost: denar služijo tvoji starši, ti živiš z njimi, in ko ga potrebuješ, je prav, da se znaš z njimi dogovoriti, se pogovoriti o svoji potrebi. Da bi otroci že od malega imeli svoje mini-premoženje, se mi ne zdi vzgojno, kajti prikrajšani bodo za spoznanje občestvene, socialne razsežnosti, ki jo ima denar. Pozneje bodo tako vse življenje imeli dovolj časa, da se naučijo upravljati s svojim denarjem. Zato naj se otrok nauči dogovarjati se z očetom in mamo za denar. Naj spozna, da so na prvem mestu odnosi, šele potem denar.

Na drugi strani pa starši ne bi smeli uporabljati denarja kot nadomestilo za čas, ki naj bi ga posvečali otrokom. V družini je veliko več bolj dragocenih vrednot od denarja, npr. bližina in zlasti zastojnost, po kateri se bodo otroci naučili, da je stvari dobro početi iz notranjih vzgibov, zaradi kreposti, zato ker so v sebi dobre, ne zaradi denarja. Razvili bodo notranjo motivacijo, zakaj pomagati ostareli babici ali pospraviti sobo, in ne bodo vedno pričakovali zunanjih spodbud ali celo plačila.

Prof. dr. Luigino Brunijem je 19. marca predaval v Antonovem domu na Viču s temo Ekonomija in preroštvo. Isti dan je pri založbi Družina izšla njegova uspešnica Rana sočloveka – ekonomija in medosebni odnosi. Foto: Tatjana Splichal

V slovenski zgodovini izstopa nekaj izjemnih krščanskih ekonomistov in praktikov, kot sta J. E. Krek s svojim zadrugištvom in Andrej Gosar. Nato je nastopila grenka izkušnja socialističnega gospodarstva,

SRČNO ŽELIM, DA BI SE POJAVIL NOVI KREK, KI BO UGOTOVIL POTREBE SLOVENSKE DRUŽBE IN PREDLAGAL NEKAJ NOVEGA.

ki je ljudi najprej zavedla, nato oropala premoženja, podjetne svobode in čuta za odgovornost. Po padcu komunizma smo se znašli v navidezni ekonomski svobodi in takšni praksi kapitalizma, ki je skoraj brez čuta za solidarnost in skupno dobro. Zato se je razvil skepticizem do abstraktnih in utopičnih ekonomskih idej, zapadamo v potrošništvo, vendar tudi apatijo brez novih pobud. Kako premagati ta pasivizem?

Treba je biti konkreten, ne abstrakten. V čem je veličina vašega Kreka in drugega omenjenega ekonomista? V tem, da sta odgovorila na konkretne potrebe svojega časa. Nista bila ideološka misleca. Kdor želi danes ustvarjati drugačno ekonomijo, naj se najprej vpraša, katere so nove potrebe današnjega časa, konkretno v Sloveniji, v Evropi. Nato naj skuša najti nove odgovore, drugačne od sedanjih. Če hočeš graditi nekaj resnega, je treba začeti pri konkretni potrebi.

Omenili ste združništvo. Zakaj so bile nekoč zadruge po Evropi tako uspešne? Odgovorile so na potrebe malih kmetov in so npr. z majhnimi posojili ustvarili podeželske banke. Te pa že niso bile ideologija, bile so odgovor. »Realnost je nad idejo,« pravi papež Frančišek v Veselju evangelija (št. 233). Vedno je potreba ljudi tista, ki najprej potrka na tvojo vest, in če si občutljiv, odgovoriš z neko novostjo.

Bi lahko navedli kakšen primer?

Vzemite primer Chiare Lubich: šla je v Brazilijo, tam videla velikansko revščino in odgovorila konkretno, začela je z občestveno ekonomijo, ni šla pisat knjig.

Mene je pred petimi leti močno prizadelo, ko sem dojel, kako igre na srečo v italijanskih lokalnih zasvojitjo ljudi in jih pahnejo v revščino. Skupini mladih sem predlagal, da obiskujemo samo lokale, kjer ni avtomatov za igre na srečo, in da o tem pišemo po družbenih omrežjih. Kampanja se je razširila, trenutno imamo več kot 250 italijanskih krajev z lokali brez avtomatov na srečo, srečk in stav, prišli smo celo v parlament in rodilo se je gibanje SlotMob.

Velja tudi širše, tudi za Slovenijo: narobe bi bilo, če bi se samo usedli in si izmislili nov program socialne ekonomije. Ozreti se je treba na konkretne potrebe. Npr. mladi ne dobijo služb: kako jim bomo pomagali? Poiščite odgovor. Če ni konkretnih vprašanj, ne boste našli konkretnih odgovorov. Če zgolj tarnamo, da v Sloveniji vlada porabništvo, da so ljudje apatični ali v nakupovalnih središčih ..., se ne bo nič novega rodilo, kajti nova ekono-

mija se poraja iz novih potreb in želje po spremembi. Srčno želim, da bi se pojavil novi Krek, ki bo ugotovil nezadovoljene potrebe slovenske družbe in ljudi in predlagal nekaj novega. Vendar je treba vedno izhajati iz stvarnosti, sicer bomo ustvarili pošasti, ki jih že poznamo iz 20. stoletja: od fašizma do komunizma.

V svoji knjigi Rana sočloveka nas spodbujate, naj se na vseh področjih življenja odpremo drug drugemu in gradimo odnose, kljub nevarnosti konfliktov, o katerih smo govorili na začetku, kajti konflikti in njihove rane so naraven del odnosov in pot do blagoslova ...

Gotovo, da so. Zdaj že več kot stoletje na Zahodu živimo po individualistični ekonomski doktrini in ljudje vedno bolj hrepenijo po bližnjem, po boljših in pogostejših stikih z drugimi. Človek si želi ljubiti in biti ljubljen, spoštovan, priznan, biti prijatelj, biti zaljubljen ... To hrepenenje je nastalo skozi tisočletja evolucije homo sapiensa, ki je preživel ravno po zaslugi povezanosti z drugimi, *communitas*. Danes nam ekonomija v povezavi s tehnologijo in internetom obljublja srečo brez medčloveških odnosov, samo da bi se izognili ranam: zato vse lahko naročijo iz domačega naslonjača, kmalu celo poštarjev ne bo več, droni nam bodo kar po zraku dostavili pošto, skratka, popolni *immunitas*. Toda ljudje se bodo tega hitro naveličali in rekli: želimo si bližine drugega, želimo si objema. Če plešemo skupaj, je normalno, da si kdaj stopimo na prste, da so kdaj trenja, vendar dovolj se je potruditi, kot so govorili v 19. stoletju: maksimalizirati prijetno in minimalizirati neprijetno.

Navdih za knjigo ste dobili iz Stare zaveze. Kdo je danes Jakob, kdo pa angel, s katerim se je Jakob bojeval in od njega prejel najprej udarec, nato blagoslov?

Po mojem smo vsi, izmenjaje. Včasih mi prizadenemo druge, včasih drugi nas. Kot sem zapisal na koncu knjige, v nekem trenutku življenja spoznamo, da rane, ki jih zadobimo od drugih, pogosto niso posledica njihove zlobe, temveč njihove drugačnosti. Šele takrat zares odrastemo. Zato je moja knjiga tudi knjiga iniciacije nekega zrelega, odraslega življenja: sprejeti dejstvo, da je življenje sestavljeno iz ran in tudi blagoslovov. Je kakor ples, upodobljen na vaši naslovnici, ples z drugim: včasih boj, včasih objem. ■

Pogovor in prevod: IGOR VOJINOVIČ